

قرارداد
۱۹۷۵
الجزایر

ایران-عراق

متن کامل قرارداد ۱۹۷۵ الجزایر، عهد نامه ها
پروتکل ها و الحاقیه ها به دو زبان فارسی
و انگلیسی

به کوشش:

سیاوش بشیری

Iran-Iraq

ALGIERS
DECLARATION
OF MARCH 6,
1975.

by

S. BASHIRI

۱۳۵۷/۵/۱۵
بیانیه

بر کفر این طایفه الجزایر در سال ۱۹۷۵ از سمت باقیمانده محلا
با اتحادیه مردم جدید ، رئیس جمهوری کنونی عراق ، مذاکره کنی
ما توانستیم در چند سال گذشته عراق پر سرخوردگی و با حسن نیت
کاملی که از دو طرف امراز شده ، به اختلافات قدیمی دو کشور پایان
بخشیم و سوره کفایتی را که از دوران استعمار باقی مانده بود از
میان برداریم .

از جمله توانمندی تو طرف ، حل مسئله خط المریه بر اساس
اصول قانون بین المللی
به پیشگاه ملت بزرگه ایران ،
به نسل جوان در غربت مانده ،
به همه مبارزان در راه نجات و سربلندی ایران ،
و به همه آنهایی که دوست دارند بیشتر بدانند
تقدیم می شود .

سازمان ملی شاه ایران

* قرار داد ۱۹۷۵ الجزایر (الجزیره)
* به کوشش : سیاوش بشیری
* چاپ اول . کرفلد . آلمان فدرال
* از انتشارات سازمان ملی شاه ایران
* ۱۹۸۸

تلاش برای صلح

در کنفرانس نفتی الجزایر در سال ۱۹۷۵ فرصت یافتیم که مفصلاً با آقای صدام حسین ، رئیس جمهوری کنونی عراق مذاکره کنم .
ما توانستیم در همه مسائل به توافق برسیم . و با حسن نیت کاملی که از دو طرف ابراز شد ، به اختلافات قدیمی دو کشور پایان دادیم و سوء تفاهمهایی را که از دوران استعمار باقی مانده بود از میان برداشتیم .
از جمله توافقاتی دوطرف ، حل مسئله شطالعرب بر اساس اصول حقوق بین الملل بود .
من همواره عقیده داشتم که رونق و ثبات عراق و خوشبختی ملت آن ، مانند سایر همسایگان ، یکی از شروط اصلی امنیت ایران است .

پاسخ به تاریخ

نوشته اعلیحضرت محمد رضا شاه پهلوی

شاهنشاه آریا مهر

و... در...

در جریان برگزاری جلسات بحث و مذاکره اعضا و هواخواهان سازمان ملی شاهیران ، گفتگو بر سر جنگ خانمانسوز ایران و عراق پیوسته بسوی قـــرار داد الجزایر (الجزیره) کشیده شده است . جوانان مبارز در اشتیاقی که برای بیشتر دانستن دارند ، همواره پرسش هائی درباره این قرار داد ، مفاد و چگونگی انعقاد و الغای یکجانبه آن مطرح می ساختند که متاسفانه هرگز پاسخ مناسب و شایسته دریافت نمی داشتند . برای اجابت این درخواست به مراکز تحقیقاتی ، آرشیوهای خصوصی و سازمانهای انتشاراتی مراجعه گردید ، اما متاسفانه ، حتی کسانی که در جریان انعقاد آن بودند متن کامل آن را در اختیار نداشتند . از ایــــن رو در جریان سخنرانی آقای سیاوش بشیری در شهر دوسلدورف که بدعوت سازمان میهن پرستان سلطنت طلب صورت گرفت از این نویسنده ایرانی درخواست گردید که به این نیاز جوانان پاسخ گویند .

سازمان ملی شاهیران مفتخر است که برای اولین بار این کتابچه را با اطلاعات وآگاهی های ارزنده ای که در آن است به حضور هموطنان عزیز تقدیم دارد .

فریبرز شهروان
سازمان ملی شاهیران

سیاوش بشیری

می نویسد :

این دیگر ورق خوردن تاریخ نبود . شتاب تاریخ نبود . پیروزی نوعی طرز تفکر بر نوع دیگری از طرز تفکر نبود . این ، حتی آن " پرناتز سیاهی " که نا آگاهان از سر ساده اندیشی نامگذاری می کنند ، نبود . و اگر از سر لطف نخواهی سلاخی تاریخش نام بگذاری ، دست کم باید قبول کنی که پَر پَر شدن برگهای تاریخ در تند باد حادثه ای بود که بیگانه در منطقه کاشت تا اگر از نهیب آن همه بلا و مصیبت ، چیزی یا چیزکی باقی بماند ، پیوند نا مبارک قرون وسطا با شد با کمتر از دو دهه ای که به سالهای ۲۰۰۰ باقی مانده است . بی آن که یادی و خاطره ای و اثر وآثاری از این فاصله بجا مانده باشد .

همه چیز را فرو می ریختند . ویرانگری تا عمق خلوت باورها نفوذ داشت . خدای بخشنده مهربان " قاسم الجبارین " شده بود . موربانه فرهنگ عربی ، بجان فرهنگ نــــاب و آبدیده ایرانی افتاده بود . گردش چرخ صنایع ، گوشهای به صدای موذن آشنا شده رامی آزد . پدرها ، فرزندان را به مسلّخ می فرستادند و مادرها به پاداش لو دادن فرزندان خود " مادر سال " می شدند . هرچه خوب بود ، بد می نمود و هر نکوهیده ای را نیکو می شناساندند . زنها - و نه همه آنها - بخیابان می آمدند که آزادی را قربانی چادر و چاقچور می کنیم و داد مردان دادگستری به اعتصاب می نشستند که قضاوت حق الهی عمامه مردان است و بی جا بوده که ما را به مَسند " علی " نشانده اند . معلمین ، مدرسه ها را می بستند و می سوزاندند که آموزش و پرورشمان اسلامی نیست و بی جا کرده هرکه " مکتب " را فدای مدرسه کرده است . آب توبه سبیل شده بود تا فاحشه های قلعه در کمیته ها خواهرا را ارشاد اسلامی کنند و عربده کشان

کافه ها پاسدار می شدند تا انقلاب واپسگرایان را نگاهبانی کنند. کارخانه هایی که با دلار هفت تومانی ساخته شده بود دلی دلی نمی کرد و باید از نفس می افتاد تا ساختن آن با دلار ۱۳۰ تومانی بصورت آرزوی ملی در آید و مزارع می سوخت تا " نایب امام " حدیث " مسلم بن عقیل " را با هفته ای يك خرما تعریف کند. و در چنین هنگامه ای بود که آن ارتش از هر ارتش دیگر ملی تر را ، بدستاويز حکایت خیانت تنی چند محدود و معدود بی غیرت لقب دادند و گمان کردند آن مرزهای امن و آرام را می توان به ذکر " امن یحییب " و ورد " آیت الکرسی " ، همچنان در سکوت و امن نگاه داشت .

..... و ، وقتی " بولدوزرکراسی " ملاحای بیگانه گرا در نقطه توان کامل بسود ناگهان در روز ۲۶ شهریورماه ۱۳۵۹ وزارت امور خارجه عراق " بشارت " کاردار سفارت جمهوری ملاحا را احضار کرد و طی یادداشت شماره ۵/۱/۷/۱۴۰۲۴ که تاریخ همان روز را داشت به وی اطلاع داد که " دولت جمهوری عراق تصمیم گرفته است که موافقتنامه الجزیره را ۱۰۰۰ کان لم یکن بشمارد ..... " (۱) در همین یادداشت آمده بود :

" ..... دولت جمهوری عراق ، دولت جمهوری اسلامی ایران را به پذیرش وضع جدید و اتخاذ روشی مبتنی بر عقل و منطق در قبال اعمال حاکمیت و حقوق مشروع مردم عراق در سراسر قلمرو خاکی و رودخانه ای خود در شط العرب ، عینا مانند وضعی که پیش از موافقتنامه الجزیره سابق الذکر وجود داشت ، دعوت می نماید ..... " (۲)

شب هنگام نیز ، نمایندگان مجمع ملی عراق برای تشکیل يك جلسه فوق العاده دعوت شدند تا رئیس جمهوری عراق - آقای صدام حسین - الغای قرار داد ۱۹۷۵ را بطور یکجانبه اعلام کند .

آن شب ، نمایندگان مجمع ملی عراق هرچه را که صدام حسین گفت - و چه بسیار هم که ضد و نقیض گفت - شنیدند و بی آن که لازم باشد بخاطر بیاورند که اگر قرار داد ۱۹۷۵ نبود در آن شب حکومتی هم بنام حکومت بعث عراق ، مجلسی بنام مجمع ملی عراق و رئیس جمهوری نیز بنام صدام حسین وجود نداشت ، آرام و سربزیر مجمع ملی را ترك گفتند تا ۵ روز بعد از آن شاهد آغاز جنگی دراز و ویرانگر میان دو کشور همسایه باشند . لغو یکجانبه قرار داد الجزایر از سوی عراق ، الغای آخرین قرار داد از ۱۳ قرار داد

(۱) صفحه ۲۳۱ THE IRAQ, IRAN CONFLICT از انتشارات

EDITIONS DU MONDE ARABE نسخه انگلیسی . چاپ پاریس

(۲) بند آخر یادداشت شماره ۵/۱/۷/۱۴۰۲۴ مورخ ۱۷ سپتامبر ۱۹۸۰ صادره

از وزارت امور خارجه عراق

طی ۴۶۶ سال بود . سیزده قرار دادی که طی ۴۶۶ سال از ۱۵۱۴ تا ۱۹۸۰ میان ایران بعنوان يك جاودانه با حکومت های حاکم بر عراق امروزی بسته شده بود و عمر هیچیک از آنها دوام چندانی نداشت . (۳)

..... و آیا شگفتی آور نیست که اینهمه عهد شکنی از کشوری برخاسته که از ۴۲۷۵ سال پیش تا لحظه الغای قرار داد الجزایر (۱۹۸۰) ۸ بار و از ۳ تا ۴۱۱ سال زیر فرما نروایی دولت های ایرانی بوده است ؟

به روایت تاریخ گوش می کنیم :

۲۲۹۵ سال پیش از میلاد مسیح ایلامیان ایرانی بمدت ۸ سال در جنوب عراق فرمانروایی کردند . کیانیان از ۵۳۸ پیش از میلاد تا ۳۳۱ پیش از میلاد بمدت ۲۰۷ سال ، پارتیان از ۱۲۶ پیش از میلاد تا ۲۲۶ میلادی بمدت ۳۵۲ سال ، ساسانیان از ۲۲۶ تا ۶۳۷ میلادی بمدت ۴۱۱ سال ، بویه یان از ۹۴۵ تا ۱۰۵۵ میلادی بمدت ۱۱۰ سال ، نخستین دولت صفوی از ۱۵۰۲ تا ۱۵۳۵ میلادی بمدت ۳۳ سال ، دومین دولت صفوی از ۱۶۲۰ تا ۱۶۳۸ بمدت ۱۷ سال و سرانجام زندیان از ۱۷۶۸ تا ۱۷۷۱ بمدت ۳ سال - تنها در بصره - حکومت و فرمانروایی کردند و اگر عراق امروز در تاریخ خود بالیدنی هایی دارد ، همانی است که ایرانیان به آنها داده اند . (۴) از این ۱۱۴۱ سال بجز ۱۱ سال آن (ایلامیان در جنوب عراق - زندیان در بصره) ، فرمان رویی ایران بر خاک امروزی عراق سراسری بوده است .

بموجب همین روایت ، پیش از پیدایش اسلام ، بیش از نه قرن ، سرزمینی که امروز عراق خوانده می شود ، جزوی از خاک ایران و تیسفون یا مدائنش ، پایتخت شاهان ایران بوده است .

پس از حمله مغول و انقراض سلسله عباسی ، مساله این کشور مورد منازعه ایران و عثمانی بود و پس از شکست امپراتوری عثمانی در جنگ جهانی اول بود که دولت انگلستان کشوری بنام عراق بوجود آورد که اگر چه در اوت ۱۹۲۰ استقلال یافت اما تا سال ۱۹۳۲ تحت قیمومیت انگلستان قرار داشت .

(۳) سایر قرار دادها : (۱) قرار داد آماسیه ۴۹ مه ۱۵۵۵ - (۲) قرار

داد اسلامبول دسامبر ۱۵۹۸ - (۳) قرار داد اسلامبول ۱۶۱۳ - (۴) صلح

سراب ۱۶ دسامبر ۱۶۱۸ - (۵) قرار داد زهاب ۱۷ مه ۱۶۳۹ - (۶) قرار داد

۲۳ اکتبر ۱۷۲۷ - (۷) قرار داد کردان سپتامبر ۱۷۴۶ - (۸) قرار داد اولارز

روم ۲۸ ژوئیه ۱۸۲۳ - (۹) قرار داد دوم ارز روم ۳۱ مه ۱۸۴۷ - (۱۰) پروتکل

تهران ۲۱ دسامبر ۱۹۱۱ - (۱۱) پروتکل اسلامبول ۴ نوامبر ۱۹۱۳ - (۱۲) عهد

نامه مرزی ۱۹۲۷ - (۱۳) قرار داد الجزیره ۱۹۷۵

(۴) کارنامه دولت های ایرانی در عراق نوشته علی ظریف الاعظمی (عراقی)

ترجمه محمد بدیع - چاپ میهن - تهران - خرداد ۱۳۵۰ - صفحه ۱۸۱

" ۰۰۰ می گویند و درست هم می گویند که عراق از دیوانگی های چرچیل است ، اما وقتی برخی از دیوانگی ها را سالها پایدار نگه دارند ، آن دیوانگی ها به واقعیت هائوسی تبدیل می شوند . آیا دیوانگی عراقی " چرچیل " به واقعیت تبدیل شده است ؟ " (۵)

شاید بتوان با نگرشی به سخنانی که صدام حسین ، رئیس جمهوری عراق ، در شبانگاه ۱۷ سپتامبر ۱۹۸۰ (۲۶ شهریور ۱۳۵۹) در مجمع ملی عراق ایراد کرد ، به پاسخ این سؤال نزدیک شد . آن شب ، صدام حسین با اشاره به علل انعقاد قرار داد الجزیره گفت :

" ۰۰۰۰ ایران با حمایت موثر مالی و تسلیحاتی از عروسکهای شمال (کردهای شمال عراق) قصد تجزیه خاک عراق را داشت ولی ارتش دلاور عراق از تمامیت ارضی و افتخارات ملت عرب با ابراز جانبازیها و فداکاریها دفاع کرد . در طول مدت یکسال جنگ با کردهای شمال که از مارس ۱۹۷۴ تا مارس ۱۹۷۵ ادامه داشت ، عراق بیش از ۱۶۰۰۰ کشته و زخمی داد و تلفات غیر نظامی ها بیش از ۶۰ هزار نفر بود . " (۶)

رئیس جمهوری عراق در همین شب می گوید :

" ۰۰۰۰ این موضوع (کمبود اسلحه) زمانی به نقطه وخیمی رسید که تجهیزات و سلاح اساسی ما نزدیک بود به گُلکی تمام شود و تنها سه بمب سنگین برای نیروی هوایی ما باقی مانده بود . ۰۰۰۰ بهمین جهت وقتی هواری بومدین رئیس جمهوری فقید الجزایر به عراق پیشنهاد کرد که در گرد همایی سران اوپک در الجزیره ، مذاکرات مستقیمی بین ایران و عراق ، درباره اختلافات بعمل آید ، این ابتکار را با توجه به این که فرصتی برای نجات امنیت عراق ، وحدت ملی و نجات ارتش از گزند خطرات بوده است پذیرفتیم . " (۷)

مردی که می خواست در همان لحظات النای قرار داد ۱۹۵۷ را اعلام کند ، ادامه داد :

" ۰۰۰۰ قرار داد الجزیره در موقع خود یک تصمیم جسورانه ، خردمندانه ، میهن دوستانه و تصمیمی در جهت منافع ملی بود . ۰۰۰۰ این تصمیم ، عراق را از مخاطرات جدی که وحدت امنیت و امیدهای آینده آنرا تهدید می کرد ، نجات داد . این تصمیم به ملت ما فرصتی داد تا انقلاب خود را به مورد اجرا بگذارد . ۰۰۰۰ و به سطح بالاتر قدرت ، پیشرفت و ترقی برسد . " (۸)

(۵) صد میلیون عرب . نوشته تیری دژاردن . ترجمه حسین مَهری . انتشارات

توس . تهران . چاپ دوم . شهریور ۱۳۵۷ . صفحه ۱۹۸

(۶) صفحات ۲۲۶ و ۲۲۷ کتاب THE IRAQ, IRAN CONFLICT

(۷) صفحه ۲۲۸ همان کتاب

(۸) صفحات ۲۲۹ و ۲۳۰ همان کتاب

۰۰۰۰۰۰ ، معلوم نبود که " دیوانگی عراقی چرچیل " چگونه جنونی است که باید قراردادی که بموجب آن از تجزیه خاک عراق جلوگیری شده و بموقع خود جسورانه ، خردمندانه میهن دوستانه و تصمیمی در جهت منافع ملی بود . ۰۰۰۰۰۰ تصمیمی که عراق را از مخاطرات جدی نظیر وحدت ، امنیت و امیدهای آینده ای که تهدید می شد نجات داد و قـصرصـت داد تا عراق به سطح بالاتر قدرت ، پیشرفت و ترقی برسد ، ناگهان و علیرغم مواد مُصرحه در همان قرار داد ، بطور یکجانبه مَگنی گردد ؟

آیا این همان عراقی بود که تنها سه بمب سنگین برای نیروی هوایی داشت و آیا این همان ایرانی بود که پادشاهش در گفتگویی با " اولیویه وارن " گفته بود :

" ۰۰۰۰۰۰ به یک نقطه قطع واقعی رسیده بودیم ، ومن بایستی - مخصوصا از جانب عراق - تصمیم می گرفتیم که یا جنگ کنیم و یا صلح . در هر صورت ، من شخصا هیچ قصد جنگ ندارم ، مگر برای دفاع کشورم و عراقی ها هم مثل ما سرانجام به آنجا رسیدند که بخود گفتند که در طی این همه سالها ، بیش از پنجاه سال و شاید حتی یک قرن ، اختلافاتی که میان ما وجود داشت میراث امپراتوری قدیمی عثمانی یا انگلستان بوده است . ۰۰۰۰۰۰ لذا عراقی ها کاری را کردند که بایستی از مدتها پیش می کردند . " (۹)

بهر تقدیر ، آن شب آقای صدام حسین ، بطور رسمی النای قرار دادی را اعلام داشت که بموجب همان قرار داد ، هیچ گونه حقی برای النای آن وجود نداشت و بدین ترتیب سدی را از میان برداشت که می توانست پس از آن جنگ را آغاز کند .

دکتر منوچهر پارسا دوست در کتاب زمینه های تاریخی اختلافات ایران و عراق از انتشارات شرکت سهامی انتشار ، چاپ تهران ، در صفحه ۱۹۶ می نویسد :

" ۰۰۰۰۰۰ امضاء کنندگان قرار داد الجزیره و عهدنامه و پروتکل های منضم به آن نه تنها لغو آنرا پیش بینی نکردند بلکه آگاهانه در هر موردی که اقتضاء داشت قصد خود را برای " دائمی ، قطعی و تغییر ناپذیر بودن " قرار داد بطور صریح اعلام کردند . مسکوت گذاشتن تعمدی لغو قرار داد و اصرار در حفظ بقای آن ، از لحاظ حقوقی ، قرینه محکم و مستندی است که قرارداد الجزیره و عهدنامه مرزی بین دو کشور و پروتکل های آنرا نمیتوان لغو کرد . هرگونه اختلافی که در اجرای قرار داد پیش میامد یا هرگونه ادعائی که دولت عراق میداشت باید طبق مصراحت ماده ۶ قرار داد از راه مذاکره مستقیم ، یا میانجیگری و یاد آوری حل و فصل می شد . لغو یکجانبه قرار داد الجزیره تحت هر عنوان و هر بهانه ای ، تا آنجا که مربوط به مـبـواد

(۹) کتاب شیر و خورشید . مصاحبه شاهنشاه آریامهر با اولیویه وارن - ترجمه

عبدالمحمد روح بخشان از انتشارات امیر کبیر - چاپ تهران . ۲۵۳۶ شاهنشاهی .

صفحه ۲۲۱ و ۲۲۲

قرار داد است ، از لحاظ حقوقی مطلقا مسموع نیست . از لحاظ حقوق بین الملل نیز
.....مغایر اصول منشور ملل متحد و نقض مواد کنوانسیون وین ۱۹۶۹ است . بطور
مختصر اشاره می شود که طبق روح بند ۲ ماده ۶۲ کنوانسیون ۱۹۶۹ اصولا عهدنامه های
مرزی را نباید لغو کرد و در ثانی طبق بند ۱ ماده ۵۶ اگر در متن قرار داد ، شرایطی برای لغو
یا فسخ آن در نظر گرفته نشده باشد - که قرار داد ششم مارس ۱۹۷۵ دقیقا يك نمونه بارز آن است
طرفی که قصد دارد آنرا لغو کند بر طبق بند ۲ ماده فوق حداقل ۱۲ ماه قبل باید قصد خود را
اعلام نماید و صدام حسین ، شب هنگام و بدون اطلاع قبلی ، در ۱۷ سپتامبر ۱۹۸۰ در جلسه
مجمع ملی عراق لغو آنرا اعلام کرد و همان روز نیز رسما از طریق دیپلماسی آنرا به اطلاع
دولت جمهوری اسلامی ایران رساند....."

متاسفانه " بولدورزرکراسی " ملاهای جمهوری اسلامی نیز که بی لیاقتی و عدم کفایت
عقلانی از ویژگیهای بی چون وچرای آن است ، بدنبال سخنان آقای صدام و یادداشت ۷/۱۴۰۲۴/
۵/۱ وزارت امور خارجه عراق مبنی بر الغای قرار داد الجزایر که در واقع نقطه آغاز توطئه
جنگی عراق است ، سکوت مرگباری آغاز می کند و در برابر دریافت چنین یادداشت پر اهمیتی
۳۹ روز خاموشی بر می گزیند و درست هنگامی که نیروهای عراقی جنگ را با ابعاد گسترده ای
دامن می زدند ، در تاریخ ۴ آبانماه ۱۳۵۹ طی یادداشت شماره ۲/۶۳۳۶/۱۸ - ۴۲۴/۷ بدرستی
اعلام می کند که " ..... کلیه عهدنامه و پروتکل ها و موافقت نامه ها از نظر دولت جمهوری
اسلامی ..... همچنان معتبر و نافذ است ..... " (۱۰) با اینهمه جنگی ویرانگر ، ضد
انسانی و ضد تمدن و فرهنگ آغاز می شود و ادامه می یابد که از شور بختی هر دو ملت هنوز
هم ادامه دارد .

علل و انگیزه آغاز جنگ و علل وانگیزه های ادامه آن همراه با تاریخچه و اسناد
و مدارک مربوط به آن يك زمینه تحقیق گسترده جهانی را ایجاب می کند که بی شبهه صد ها
هزار صفحه بازگو کننده آن خواهد بود . کاری که از حوصله واستطاعت این کتابچه مختصر
خارج است و از عهده يك یا چند نفر نیز بیرون خواهد بود . تلاشهایی بعمل آمده - و بجز یکی
دوتا - افسوس که چه مختصر و بی مایه . هم از سوی جمهوری اسلامی و هم از سوی عراق . و در
این میان دیپلمات های برجسته ایرانی ، نظامیان و کارشناسان مسائل سیاسی ، اقتصادی و
نظامی که می توانند و این استعداد و توان را دارند که این مصیبت فاجعه بار را بررسی کنند
و دست کم چراغی فرا راه تیرگیهای نا آگاهی برافروزند ، یا سکوت پیشه کرده اند و بی
ترجیح داده اند به لقمه نان خون آلوده ای که از گروههای بظاهر سیاسی مزدور عراق می گیرند
از حریم این مهم نگذرند و بدینسان عجیبی نیست اگر تنها نسبت به يك مساله از صدها مساله
مربوط به جنگ که فروش اسلحه به ایران باشد ، هنوز جمعی موافق باشند و جمع دیگری
مخالف ! .

(۱۰) از یادداشت شماره ۲/۶۳۳۶/۱۸ - ۴۲۴/۷ مورخ ۱۳۵۹/۸/۴ صادره از

وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی

درباره همین قرار داد الجزایر ، سخن گفتن از آن بسیار است ، اما از هرکس که
می پرسیدی قرار داد با ظرایف و پیچیدگیهایش چه می گوید و چه می خواسته است بگویند
پاسخی بدست نمی رسید ، که جز یکی دو دلسوخته ایران کسی حتی نسخه ای از آن را
نداشت .

امید که این قلم اندازی مختصر و متن کامل قرارداد و مُحَققات آن ، نقطه آغازی برای
پژوهشی همه جانبه درباره رویدادهای پس از الغای یکجانبه قرار داد باشد .

سیاوش بشیری

۱۸ اسفندماه ۱۳۶۶ - پاریس

هنگام جلسات سران اوپک در پایتخت الجزیره و با ابتکار هواری بومدین، شاه ایران و آقای صدام حسین نایب رئیس شورای فرماندهی انقلاب دو بار ملاقات کردند و مذاکرات طولانی درباره روابط بین ایران و عراق بعمل آوردند. صفات مشخص این مذاکرات که با حضور رئیس جمهور هواری بومدین انجام گرفت صراحت کامل و اراده صادقانه هر دو طرف برای رسیدن به یک راه حل نهائی و دائمی برای کلیه اختلافات بین دو کشور، با توجه به اصول (احترام به) تمامیت ارضی، عدم امکان تجاوز به مرز و عدم مداخله در امور دیگران بود.

طرفین معظمین متعهدین تصمیمات زیر را اتخاذ نمودند:

- اول - علامت گذاری نهائی مرزهای زمینی بر طبق پروتکل اسلامبول مورخ ۱۹۱۴ و صورت جلسات تحدید حدود مرزی سال ۱۹۱۴
- دوم - تعیین حدود مرزهای رودخانه‌ای بر اساس خط تالوگ
- سوم - طرفین امنیت و اعتماد متقابل را مجدداً در طول مرزهای مشترک برقرار نمایند. آنان همچنین متعهد میشوند که نظارت دقیق و موثر از مرزهای مشترک خود بمنظور پایان دادن بهر نوع رخنه اخلاک‌گراانه صرفنظر از منشأ آن بعمل آورند.
- چهارم - طرفین همچنین موافقت نمودند که ترتیبات فوق عناصر جداناپذیر یک راه حل جامع می باشند. و در نتیجه هر گونه تخلف از یکی از اجزاء متشکله آن مسلماً با روح توافق الجزیره مغایرت خواهد داشت. طرفین در تماس دائم با رئیس جمهور هواری بومدین خواهند بود و ایشان در موقع لزوم مساعدت برادرانه الجزایر را برای اجرای این تصمیمات ابراز خواهند داشت.
- طرفین تصمیم گرفته اند که پیوندهای همسایگی و دوستی سنتی را مخصوصاً با از بین بردن کلیه عوامل منفی در روابط بین خود و از طریق مبادله دائم نظرات خویش در باره مباحث مورد علاقه مشترک و با توسعه همکاری متوازن تجدید نمایند.
- طرفین بطور رسمی اعلام میکنند که منطقه (خلیج فارس) باید مصون از هر گونه مداخله بیگانگان باشد.

وزرای خارجه عراق و ایران با حضور وزیر امور خارجه الجزایر در ۱۵ مارس ۱۹۷۵ در تهران ملاقات خواهند کرد و شرایط کار کمیسیون مشترک ایران و عراق را که باید تصمیمات متخذه در توافق مشترک را بنحوی که در بالا گفته شد بمورد اجرا بگذارد معین خواهند نمود. و بر طبق تمایل طرفین (نماینده) الجزایر نیز برای جلسات

کمیسیون مشترک ایران و عراق دعوت خواهد شد. کمیسیون دستور جلسه و روش اجرایی کار خود را معین خواهد کرد و در صورت لزوم جلسات (متعدد) تشکیل خواهد داد. جلسات به تناوب در بغداد و تهران تشکیل خواهد شد.

اعلیحضرت شاه ایران و آقای صدام حسین، هر دو امتنان عمیق خود را نسبت به رئیس جمهور هواری بومدین که با احساسات برادرانه و با یک روحیه بی طرفی برای برقراری تماس مستقیم بین رهبران دو کشور اقدام کردند و در نتیجه به احیاء یک عصر جدید در روابط بین ایران و عراق بمنظور حفظ منافع بیشتر آینده منطقه مورد بحث مشارکت نمودند ابراز داشتند.»

قانون عهدنامه مربوط بمرزدولتی و حسن همجواری بین ایران و عراق

ماده واحده - عهدنامه مربوط به مرز دولتی و حسن همجواری بین ایران و عراق که در تاریخ ۲۳ خرداد ۱۳۵۴ (برابر با ۱۳ ژوئن ۱۹۷۵) بامضاء رسیده و مشتمل بر یک مقدمه و هشت ماده و سه پروتکل و یک الحاقیه بشرح زیر می باشد:

- ۱ - پروتکل راجع به علامت گذاری مجدد مرز زمینی بین ایران و عراق مشتمل بر یک مقدمه و شش ماده و ۸۵ نقشه بمقیاس ۱:۵۰۰۰ مورخ ۲۳ خرداد ماه ۱۳۵۴ (۱۳ ژوئن ۱۹۷۵) و شرح خط مرز مورخ ۳۰ آذرماه ۱۳۵۴ (۲۱ دسامبر ۱۹۷۵) و همچنین صورتجلسه مورخ ۵ دیماه ۱۳۵۴ (۲۶ دسامبر ۱۹۷۵) درمورد ترتیبات مربوط به شرح خط مرز (توضیح آنکه بموجب بندج ماده ۱ پروتکل متعاقباً نقشه هائی به مقیاس ۱:۲۵۰۰۰ تهیه و براساس آنها شرح خط مرز اصلاح و نقشه های تهیه شده پس از تصویب جایگزین نقشه های فعلی ۱:۵۰۰۰۰ خواهد شد).
  - ۲ - پروتکل راجع به تعیین مرز رودخانه های بین ایران و عراق مشتمل بر یک مقدمه و نه ماده چهار نقشه مورخ ۲۳ خردادماه ۱۳۵۴ (۱۳ ژوئن ۱۹۷۵).
  - ۳ - پروتکل مربوط به امنیت در مرز بین ایران و عراق مشتمل بر یک مقدمه و نه ماده و یک شرح ضمیمه مورخ ۲۳ خردادماه ۱۳۵۴ (۱۳ ژوئن ۱۹۷۵)
  - ۴ - الحاقیه مربوط به بند ۵ ماده ۶ مورخ ۵ دیماه ۱۳۵۴ (۲۶ دسامبر ۱۹۷۵) تصویب و اجازه مبادله اسناد تصویب آن داده می شود.
- قانون فوق مشتمل بر یک ماده (واحد) و متن عهدنامه و نقشه های ضمیمه در جلسه روز سه شنبه ۱۳۵۵/۲/۲۱ به تصویب مجلس شورای ملی و در جلسه روز چهارشنبه ۱۳۵۵/۲/۲۹ به تصویب مجلس سنا رسید.

اعلیحضرت شاهنشاه ایران

و

حضرت رئیس جمهوری عراق

نظر به اراده صادقانه طرفین - منعکس در توافق الجزیره مورخ ۶ مارس ۱۹۷۵ برای نیل به حل و فصل قطعی و پایداری کلیه مسائل مابین اختلاف بین دو کشور -
نظر به اینکه طرفین بر اساس پروتکل قسطنطنیه مورخ ۱۹۱۳ و صورتجلسات کمیسیون تحدید حدود ۱۹۱۴ به علامت گذاری مجدد قطعی مرز زمینی و بر مبنای خط تالوگ به تحدید مرز رودخانه ای خود مبادرت نموده اند -
نظر به اراده طرفین به برقراری امنیت و اعتماد متقابل در طول مرز مشترک خود -
نظر به پیوندهای همجواری تاریخی و مذهبی و فرهنگی و تمدنی موجود بین ملت‌های ایران و عراق

با تمایل به تحکیم پیوندهای مودت و حسن همجواری و تشدید مناسبات فیما بین در زمینه های اقتصادی و توسعه مبادلات و مناسبات انسانی بین مردم خود - بر اساس اصل تمامیت ارضی و مصونیت مرزها از تجاوز و عدم مداخله در امور داخلی -
با تصمیم به بذل مساعی در جهت برقراری عصری جدید در مناسبات دوستانه بین ایران و عراق بر مبنای احترام کامل استقلال ملی و سلطه حاکمیت مساوی دولت‌ها
با اعتقاد به مشارکت در اجرای اصول و تحقق آمال و اهداف میثاق ملل متحد از

این طریق

تصمیم به انعقاد عهدنامه حاضر گرفتند و بدین منظور نمایندگان تام الاختیار خود را به ترتیب ذیل تعیین نمودند:

اعلیحضرت شاهنشاه ایران

جناب آقای عباسعلی خلعت بری وزیر امور خارجه ایران.

حضرت رئیس جمهوری عراق

جناب آقای سعدون حمادی وزیر امور خارجه عراق.

مشارالیهیم پس از ارائه اختیارنامه های خود که در کمال صحت و اعتبار بود نسبت به مقررات مشروحه زیر توافق نمودند:

ماده ۱ - طرفین معظمین متعهدین - تأیید مینمایند که مرز زمینی دولتی بین ایران و عراق همان است که علامت گذاری مجدد آن بر اساس و طبق مقررات مندرج در پروتکل مربوط به علامت گذاری مجدد مرز زمینی و ضمام پروتکل مذکور که به این عهدنامه ملحق میباشند انجام یافته است.

ماده ۲ - طرفین معظمین متعهدین - تأیید مینمایند که مرز دولتی در شط العرب همان است که تحدید آن بر اساس و طبق مقررات مندرج در پروتکل مربوط به تحدید مرز رودخانه ای و ضمام پروتکل مذکور که به عهدنامه حاضر ملحق میباشند - انجام یافته است.

ماده ۳ - طرفین معظمین متعهدین - متعهد میشوند که بر اساس و طبق مقررات مندرج در پروتکل مربوط به امنیت در مرز و ضمام آن که ملحق به این عهدنامه میباشند - در طول مرز بطور مداوم کنترل دقیق و مؤثر بمنظور پایان دادن به هر نوع رخنه اخلاص گرانه - صرف نظر از منشاء آن - اعمال دارند.

ماده ۴ - طرفین معظمین متعهدین - تأیید مینمایند که مقررات سه پروتکل و ضمام آنها، مذکور در مواد ۱ و ۲ و ۳ عهدنامه حاضر که پروتکل های فوق الذکر بدان ملحق و جزء لایتجزای آن میباشند - مقرراتی قطعی و دائمی و غیر قابل نقض بوده و عناصر غیر قابل تجزیه یک راه حل کلی را تشکیل میدهند. نتیجتاً خدشه بهر یک از عناصر متشکله این راه حل کلی - اصولاً مغایر با روح توافق الجزیره خواهد بود.

ماده ۵ - در قالب غیر قابل تغییر بودن مرزها و احترام کامل به تمامیت ارضی دو

دولت - طرفین معظمین متعاهدین تائید مینمایند که خط مرز زمینی و رودخانه ای آنان لایتغیر و دائمی و قطعی میباشد.

ماده ۶ - در صورت اختلاف درباره تفسیر یا اجرای عهدنامه حاضر و سه پروتکل و ضمانت آنها - این اختلاف با رعایت کامل مسیر خط مرز ایران و عراق - مندرج در مواد ۱ و ۲ فوق الاشعار و نیز با رعایت حفظ امنیت در مرز ایران و عراق - طبق ماده ۳ فوق الذکر - حل و فصل خواهد شد.

۲ - این اختلاف در مرحله اول طی مهلت دو ماه از تاریخ درخواست یکی از طرفین از طریق مذاکرات مستقیم دو جانبه بین طرفین معظمین متعاهدین - حل و فصل خواهد شد.

۳ - در صورت عدم توافق - طرفین معظمین متعاهدین ظرف مدت سه ماه - بمساعی جمیله یک دولت ثالث دوست توسل خواهند جست.

۴ - در صورت خودداری هریک از طرفین از توسل بمساعی جمیله یا عدم موفقیت مساعی جمیله - اختلاف طی مدت یک ماه از تاریخ رد مساعی جمیله یا عدم موفقیت آن - از طریق داوری حل و فصل خواهد شد.

۵ - در صورت عدم توافق بین طرفین معظمین متعاهدین نسبت به آئین و یا نحوه داوری - هریک از طرفین معظمین متعاهدین میتواند ظرف پانزده روز از تاریخ احراز عدم توافق - بیک دادگاه داوری مراجعه نماید.

برای تشکیل دادگاه داوری و برای حل و فصل هریک از اختلافات - هریک از طرفین معظمین متعاهدین یکی از اتباع خود را بعنوان داور تعیین خواهد نمود و دو داور یک سر داور انتخاب خواهند نمود.

اگر طرفین معظمین متعاهدین ظرف مدت یک ماه پس از وصول درخواست داوری از جانب یکی از طرفین از دیگری به تعیین داور مبادرت ننمایند - و یا چنانچه داوران قبل از انقضای همین مدت در انتخاب سرداور به توافق نرسند طرف معظم متعاهدی که داوری را درخواست نموده است - حق خواهد داشت از رئیس دیوان بین المللی دادگستری تقاضا نماید تا طبق مقررات دیوان دائمی داوری داورها یا سرداور را تعیین نماید.

۶ - تصمیم دادگاه داوری برای طرفین معظمین متعاهدین الزام آور و لازم الاجرا خواهد بود.

طرفین معظمین متعاهدین هر کدام نصف هزینه داوری را بعهده خواهند گرفت.

ماده ۷ - این عهد نامه و سه پروتکل و ضمانت آنها طبق ماده ۱۰۲ منشور ملل متحد به ثبت خواهد رسید.

ماده ۸ - عهد نامه حاضر و سه پروتکل و ضمانت آنها - طبق مقررات داخلی بوسیله هریک از طرفین معظمین بتصویب خواهد رسید.

عهد نامه حاضر و سه پروتکل و ضمانت آنها از تاریخ مبادله اسناد تصویب که در تهران انجام خواهد شد - بموقع اجرا در خواهند آمد.

بنا بمراتب، نمایندگان تام الاختیار طرفین معظمین متعاهدین عهدنامه حاضر و سه پروتکل و ضمانت آنها را امضاء نمودند.

بغداد ۱۳ ژوئن ۱۹۷۵

عباسعلی خلعت بری
وزیر امور خارجه ایران

سعدون حمادی
وزیر امور خارجه عراق

عهدنامه حاضر و سه پروتکل و ضمانت آنها با حضور جناب آقای عبدالعزیز بوتفلیقه عضو شورای انقلاب و وزیر امور خارجه الجزایر به امضاء رسید.

الحاقیه

بنا بر بررسی مجدد متن بند ۵ ماده ۶ عهدنامه مربوط به مرز دولتی و حسن همجواری بین ایران و عراق که در تاریخ ۱۳ ژوئن ۱۹۷۵ در بغداد امضاء شده است — طرفین متعاهدین نسبت به مقررات ذیل توافق نمودند:

آخرین قسمت بند ۵ ماده ۶ عهدنامه فوق الذکر یعنی «طبق مقررات دیوان دائمی داوری» حذف و جملات ذیل جانشین آن میشود:

«اگر رئیس دیوان بین المللی دادگستری معذور بوده و یا از اتباع یکی از طرفین باشد — انتخاب داورها یا سرداور بوسیله نایب رئیس انجام خواهد شد چنانچه شخص اخیرالذکر نیز معذور بوده و یا از اتباع یکی از طرفین باشد — انتخاب داوران یا سرداور بوسیله مسن ترین عضو دیوان که از اتباع هیچیک از طرفین نباشد — انجام خواهد شد. طرفین توافق نامه ای که موضوع اختلاف و نحوه رسیدگی به آنرا تعیین نماید تنظیم خواهند نمود.

در صورت عدم تنظیم توافق نامه در مهلت پانزده روز از تاریخ تشکیل دادگاه و یا در صورت فقدان قرائن یا مشخصات کافی در متن توافقنامه مزبور درباره نکات مندرج در بند قبل — در صورت لزوم مقررات کنوانسیون لاهه مورخ ۱۸ اکتبر ۱۹۰۷ برای حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی — به مورد اجرا گذارده خواهد شد.

در صورت عدم ذکر موضوع در متن توافقنامه و یا در صورت عدم تنظیم توافقنامه دادگاه قواعد ماهوی مندرج در ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری را اجرا خواهد نمود.»

این الحاقیه جزء لاینجزای عهدنامه مربوط به مرز دولتی و حسن همجواری بین ایران و عراق که در تاریخ ۱۳ ژوئن ۱۹۷۵ در بغداد امضاء شده است بوده و همزمان با عهد نامه فوق الذکر به تصویب خواهد رسید.

بغداد: ۲۶ دسامبر ۱۹۷۵

از طرف دولت شاهنشاهی ایران
عباسعلی خلعت بری
از طرف دولت جمهوری عراق
سعدون حمادی

پروتکل

راجع به تعیین مرز رودخانه ای

بین

ایران و عراق

طبق تصمیم متخذه در اعلامیه مورخ ۶ مارس ۱۹۷۵ الجزیره طرفین متعاهدین نسبت به مقررات ذیل توافق نمودند:

ماده ۱ — طرفین متعاهدین — تائید و اذعان می نمایند که تعیین مرز دولتی رودخانه ای در شط العرب بین ایران و عراق بر اساس خط تالوگ — توسط کمیته مختلط ایران و عراق و الجزایر — طبق اسناد زیر انجام گردیده است:

۱ — پروتکل تهران مورخ ۱۷ مارس ۱۹۷۵.

۲ — صورتجلسه اجتماع وزیران امور خارجه امضاء شده در بغداد بتاريخ ۲۰ آوریل ۱۹۷۵ که طی آن صورتجلسه کمیته مامور تعیین مرز رودخانه ای مورخ ۱۶ آوریل ۱۹۷۵ امضاء شده روی کشتی عراقی الثوره در شط العرب — مورد تصویب قرار گرفته است.

۳ — نقشه های هیدروگرافیک مشترک که پس از ممیزی در محل و اصلاح و درج مختصات جغرافیائی نقاط عبور خط مرز در ۱۹۷۵ — بامضای متخصصین هیدروگرافی کمیسیون فنی مختلط رسیده و توسط روسای هیئت های ایران و عراق و الجزیره در کمیته مورد تصدیق واقع گردید.

نقشه های فوق الذکر که ذیلاً به آنها اشاره می شود منضم به پروتکل حاضر بوده و جزء لاینجزای آن میباشد:

Entrance to Shatt El Arab No 3842

که توسط دریاداری بریتانیا به چاپ رسیده است

نقشه شماره ۲

Inner Bar To Kabda Point No 3843

که توسط دریاداری بریتانیا به چاپ رسیده است

نقشه شماره ۳

Kabda Point To Abadan No 3844

که توسط دریاداری بریتانیا به چاپ رسیده است

نقشه شماره ۴

Abadan To Jazirat Umm at Tuwa Ylah No 3845

که توسط دریاداری بریتانیا به چاپ رسیده است

ماده ۱-۲ — خط مرزی در شط العرب از نقطه ای که مرز زمینی بین ایران و عراق به شط العرب میرسد تا دریا — مسیر خط تالوگ یعنی خط میانه کانال اصلی قابل کشتیرانی در پائین ترین سطح قابلیت کشتیرانی — راطی می کند.

۲ — خط مرزی بنحوی که در بند ۱ فوق تعریف شده — با تغییرات ناشی از علل طبیعی در کانال اصلی قابل کشتیرانی — تغییر خواهد نمود. خط مرزی بر اثر تغییرات دیگر تغییر نخواهد کرد — مگر آنکه طرفین متعاهدین موافقت نامه خاصی برای این منظور منعقد نمایند.

۳ — تغییرات مذکور در بند ۲ فوق متفقاً بوسیله دستگاههای فنی ذیصلاحیت طرفین متعاهدین — ثبت خواهد شد.

۴ — در صورتیکه بر اثر حوادث طبیعی بستر شط العرب یا مصب آن جابجا شود و این امر تغییراتی را در تعلق ملی سرزمین دو دولت مربوطه یا اموال غیر منقول و ساختمانها یا تاسیسات فنی و غیر فنی موجب شود — مسیر خط مرز کماکان خط تالوگ — بنحویکه در بند اول فوق مقرر شده خواهد بود.

۵ — مگر در مواردی که طرفین متعاهدین متفقاً تصمیم بگیرند که مسیر بایستی بستر جدید را تعقیب کند — آنها طبق مندرجات چهار نقشه مشترک پیش بینی شده در بند سوم ماده اول فوق بهزیننه طرفین به بستری که در سال ۱۹۷۵ داشته است برگردانده می شود — مشروط بر آنکه یکی از طرفین ظرف دو سال متعاقب اینکه جابجا شدن بستر توسط هریک از آنان شناسائی شده باشد — چنین تقاضائی را بعمل آورد. در خلال این مدت — حق طرفین در کشتیرانی و استفاده از آب در بستر جدید — محفوظ خواهد بود.

ماده ۳-۱ — مرز رودخانه ای در شط العرب بین ایران و عراق بنحوی که در ماده ۲ فوق تعریف شده — بوسیله خطی بر روی نقشه های مشترک — موضوع بند ۳ ماده اول فوق مشخص گردیده است.

۲ — طرفین متعاهدین توافق داشتند که منتهی الیه مرز رودخانه ای روی خط مستقیمی که انتهای دو ساحل را در مصب شط العرب هنگام جزر دریا Astronomical Lowest Low Water بیکدیگر می پیوندد قرار دارد.

این خط مستقیم بر روی نقشه های هیدروگرافیک مشترک مذکور در بند ۳ ماده اول فوق ترسیم شده است:

ماده ۴ — خط مرزی مشروحه در مواد ۱ و ۲ و ۳ پروتکل حاضر — در جهت عمودی فضای هوایی و زیرزمین طرفین رانیز تحدید می کند.

ماده ۵ — طرفین متعاهدین یک کمیسیون مختلط ایران و عراق تشکیل می دهند تا ظرف دو ماه اموال غیر منقول و ساختمانها و تاسیسات فنی و غیر فنی را که تعلق ملی آنها بر اثر تحدید مرز رودخانه ای ایران و عراق تغییر می یابد از طریق بازرخرد و یا جبران خسارت و یا از هر طریق و روش مقتضی دیگر حل و فصل نماید — تا از وجود اختلاف احتراز گردد.

ماده ۶ — باتوجه به اتمام اقدامات اندازه گیری در شط العرب و ترسیم نقشه مشترک هیدروگرافیک — مذکور در بند ۳ ماده ۱ فوق — طرفین متعاهدین توافق نمودند مجدداً یک اندازه گیری مشترک — هرده سال یکبار از تاریخ امضای پروتکل حاضر — انجام پذیرد.

مع الوصف - هریک از طرفین حق دارد درخواست نماید تا باندازه گیری مشترک جدید - قبل از انقضای مهلت ده سال مبادرت گردد.

طرفین متعاهدین هریک نصف هزینه های اندازه گیری را بعهده خواهند گرفت.
ماده ۷-۱ - کشتی های تجاری و دولتی و نظامی طرفین متعاهدین از آزادی کشتیرانی در شط العرب برخوردار خواهند بود - صرف نظر از حدود دریای سرزمینی هریک از دو کشور در تمامی قسمت کانالهای قابل کشتیرانی واقع در دریای سرزمینی تا مصب شط العرب.

۲ - کشتیهای مورد استفاده برای تجارت و متعلق به کشورهای ثالث بر اساس مساوات و عدم تبعیض از آزادی کشتیرانی در شط العرب برخوردار خواهند بود - صرف نظر از حدود دریای سرزمینی هریک از دو کشور در تمامی قسمت کانالهای قابل کشتیرانی واقع در دریای سرزمینی تا مصب شط العرب.

۳ - هریک از طرفین متعاهدین میتواند ورود کشتی های نظامی خارجی را در شط العرب برای بازدید از بنادر خود اجازه دهد مشروط بر اینکه کشتی های مزبور بکشوری که در حال مخاصمه یا تعرض مسلحانه و یا جنگ بایکی از طرفین متعاهدین باشد - متعلق نبوده و مراتب در مهلتی که از هفتاد و دو ساعت کمتر نباشد - به طرف دیگر اعلام گردد.

۴ - طرفین متعاهدین در تمام احوال از صدور اجازه ورود به شط العرب برای کشتی های تجاری متعلق به کشوری که در حال مخاصمه و یا تعرض مسلحانه و یا جنگ بایکی از طرفین باشد - اجتناب خواهند نمود.

ماده ۸-۱ - مقررات مربوط به کشتی رانی در شط العرب توسط یک کمیسیون مختلط ایران و عراق - بر مبنای اصل حقوق متساوی کشتیرانی دو دولت - تنظیم خواهد شد.

۲ - طرفین متعاهدین متعهد می شوند متعاقباً موافقتنامه هائی درباره مسائل مذکوره در بندهای ۳ و ۲ و ۱ ماده حاضر - منعقد نمایند.

ماده ۹ - طرفین متعاهدین - با اذعان به اینکه شط العرب اصولاً یک آبراه کشتی رانی بین المللی است - متعهد می شوند از هر نوع بهره برداری که نفساً مانع

کشتیرانی در شط العرب و دریای سرزمینی هر یک از دو کشور در تمامی قسمت کانالهای قابل کشتیرانی واقع در دریای سرزمینی تا مصب شط العرب گردد - اجتناب نمایند.

بغداد بتاريخ ۱۳ ژوئن ۱۹۷۵

عباسعلی خلعت بری	سعدون حمادی
وزیر امور خارجه ایران	وزیر امور خارجه عراق

با حضور جناب آقای عبدالعزیز بوتفلیقه عضو شورای انقلاب و وزیر امور خارجه الجزایر به امضاء رسید.

پروتکل

راجع به علامت گذاری مجدد مرز زمینی

بین

ایران و عراق

طبق تصمیم متخذه در اعلامیه الجزیره مورخ ۶ مارس ۱۹۷۵ طرفین متعاهدین نسبت به مقررات زیر توافق نمودند:

ماده ۱۵۵ - الف - طرفین متعاهدین تأیید و اذعان می نمایند که علامت گذاری مجدد مرز زمینی دولتی بین ایران و عراق توسط کمیته مختلط ایران و الجزایر بر مبنای مراتب زیر انجام یافته است:

۱ - پروتکل قسطنطنیه ۱۹۱۳ و صورتجلسات کمیسیون تحدید حدود ترکیه و ایران ۱۹۱۴.

۲ - پروتکل تهران مورخ ۱۷ مارس ۱۹۷۵.

۳ - صورتجلسه اجتماع وزیران امور خارجه که در تاریخ ۲۰ آوریل ۱۹۷۵ در بغداد بامضاء رسید و ضمن آن از جمله صورتجلسه کمیته مامور علامت گذاری مرز زمینی را که در ۳۰ مارس ۱۹۷۵ در تهران امضاء شده بود - مورد تصدیق قرارداد.

۴ - صورتجلسه اجتماع وزیران امور خارجه که در تاریخ ۲۰ مه ۱۹۷۵ در الجزیره بامضاً رسید.

۵ - صورتجلسه تفصیلی عملیات علامت گذاری مرز زمینی بین ایران و عراق مورخ ۱۳ ژوئن ۱۹۷۵ که بوسیله کمیته مامور علامت گذاری مرز زمینی تنظیم گردید و ضمیمه شماره ۱ و جزء لایتنجری پروتکل حاضر را تشکیل میدهند.

۶ - نقشه هائی به مقیاس ۱:۵۰۰۰۰ که بروی آنها خط مرز زمینی و نیز محل علامت قدیم و جدید مشخص گردیده و ضمیمه شماره ۲ جزء لایتنجری پروتکل حاضر را تشکیل میدهند.

۷ - فیش های شناسائی علامت مرزی قدیم و جدید.

۸ - مدارک مربوط به مختصات علامت مرزی.

۹ - نقشه های هوائی نوار مرزی ایران و عراق که بروی آنها محل علامت قدیم و جدید علامت گذاری شده است.

ب - طرفین متعهد میشوند علامت گذاری مرزی بین علامت ۱۴ الف و ۱۵ را ظرف مدت دو ماه به اتمام برسانند.

ج - طرفین متعاهدین برای تهیه عکسهای هوائی مربوط به مرز زمینی ایران و عراق بمنظور بکار بردن آنها در ترسیم خط مرز بروی نقشه هائی بمقیاس ۱:۲۵۰۰۰ و تعیین محل علامت مرزی - در مهلتی که از یکسال از تاریخ ۲۰ مه ۱۹۷۵ تجاوز نخواهد کرد - همکاری خواهند نمود بدون آنکه این امر به اعتبار یافتن عهد نامه که پروتکل حاضر جز لایتنجری آن است خللی وارد آورد.

صورتجلسه تفصیلی مرز زمینی مذکور در بند ۵ فوق بالنتیجه اصلاح خواهد شد.

نقشه های تهیه شده طبق مقررات بند ج حاضر جایگزین کلیه نقشه های موجود خواهد شد.

ماده ۲۵۵ - مرز زمینی دولتی بین ایران و عراق در امتداد خطی است که در صورتجلسه تفصیلی تعیین و در نقشه های موضوع بندهای ۵ و ۶ ماده ۱ فوق و با توجه به مفاد بند ج ماده مذکور ترسیم گردیده است.

ماده ۳۵۵ - خط مرزی مشروحه در مواد ۱ و ۲ پروتکل حاضر - در جهت عمودی فضای هوائی وزیر زمین طرفین رانیز تحدید می کند.

ماده ۴ - طرفین متعاهدین یک کمیسیون مختلط عراقی و ایرانی تشکیل می دهند تا وضع اموال غیر منقول و ساختمانها و تأسیسات فنی و غیر فنی را که تعلق ملی آنها بسبب علامت گذاری مجدد مرز زمینی ایران و عراق تغییر می یابد - با روحی توأم با حسن همجواری و همکاری و بمنظور اجتناب از هر نوع اختلاف - از طریق بازخرید یا از طریق جبران خسارت و یا طبق هر روش مقتضی دیگر - رسیدگی نمایند. کمیسیون مزبور در مدت دوماه وضع اموال عمومی را تعیین خواهد نمود. دعاوی مربوط به اموال خصوصی طی مدت دوماه به کمیسیون واصل خواهد شد. رسیدگی بوضع این اموال خصوصی ظرف سه ماه بعدی تعیین خواهد گردید.

ماده ۵ - ۱ - یک کمیسیون مختلط متشکل از مقامات ذیصلاحیت دو دولت بمنظور بازرسی علائم مرزی و اطمینان از وضع آنها تشکیل میگردد.

این بازرسی سالانه در ماه سپتامبر طبق برنامه ایکه قبلاً کمیسیون در مهلتی مناسب تنظیم خواهد نمود - انجام می یابد.

۲ - هر یک از طرفین متعاهدین می تواند کتباً از طرف دیگر درخواست نماید که کمیسیون در هر زمان خارج از موعد مقرر به بازرسی تکمیلی علائم مرزی مبادرت کند. بنابراین بازرسی در مهلتی که از سی روز از تاریخ تقاضای اقدام تجاوز نخواهد کرد - انجام خواهد یافت.

۳ - کمیسیون مختلط در صورت مبادرت به بازرسی، صورتجلسات مربوطه را تنظیم نموده و پس از امضاء به مقامات ذیصلاحیت هر یک از دو دولت تسلیم خواهد نمود. کمیسیون میتواند عنداللزوم تصمیم به ساختمان علائم جدیدی که واجد همان مختصات علائم فعلی باشند اتخاذ نماید - مشروط بر اینکه این امر در مسیر خط مرز تغییری ایجاد ننماید. در این صورت مقامات ذیصلاحیت دو دولت بایستی علائم مرزی و مختصات آنها را روی نقشه ها و مدارک مربوطه مذکوره در ماده ۱ پروتکل حاضر - تصدیق نمایند. این مقامات تحت سرپرستی کمیسیون مختلط به نصب علائم مزبور مبادرت خواهند نمود و کمیسیون مختلط صورتجلسه ای در باره کارهای انجام یافته تنظیم نموده و آنرا به مقامات ذیصلاحیت هر یک از دو دولت تسلیم می دارد تا به اسناد مشروحه در ماده ۱ پروتکل حاضر ضمیمه شود.

۴ - طرفین متعاهدین مشترکاً هزینه های ناشی از نگهداری علائم را بعهده خواهند گرفت.

۵ - کمیسیون مختلط مأمور خواهد بود علائم جایجاشده را در محل خود نصب نموده و به ساختن علائم آسیب دیده یا از بین رفته - بر مبنای نقشه ها و مدارک مذکور در ماده اول پروتکل حاضر - و با توجه به این که در هر حال در محل علائم تغییری حاصل نشود - مبادرت نماید. در این مورد کمیسیون مختلط صورت جلسه ای از کارهای انجام یافته تنظیم نموده و آنرا به مقامات ذیصلاحیت هر یک از دو دولت تسلیم خواهد نمود:

۶ - مقامات ذیصلاحیت هر یک از دو دولت اطلاعات مربوط به وضع علائم را بمنظور تأمین بهترین طرق و وسائل برای حفاظت و نگهداری آنها مبادله خواهند نمود.

۷ - طرفین متعاهدین متعهد می شوند کلیه تدابیر لازم را جهت تأمین حفاظت علائم و تعقیب افراد مقصر در جایجا کردن و آسیب رساندن یا تخریب علائم مذکور اتخاذ نمایند.

ماده ۶ - طرفین متعاهدین توافق دارند که مفاد پروتکل حاضر که بدون هیچ قید و شرط به امضاء رسیده - کلیه مسائل مرزی بین ایران و عراق را در آینده حل و فصل می نماید. طرفین بر این مبنا رسماً متعهد می شوند مرز مشترک و قطعی فیما بین را محترم بشمارند.

بغداد بتاريخ ۱۳ ژوئن ۱۹۷۵

عباسعلی خلعت بری
وزیر امور خارجه ایران
سعدون حمادی
وزیر امور خارجه عراق
با حضور جناب عبدالعزیز بوتفلیقه عضو شورای انقلاب و وزیر امور خارجه الجزایر به امضاء رسید.

پروتکل

مربوط به امنیت درمرز

بین

ایران و عراق

طبق تصمیمات مندرج در توافق الجزیره مورخ ۶ مارس ۱۹۷۵ با علاقه به برقراری امنیت و اعتماد متقابل در طول مرز مشترک فیما بین با تصمیم باعمال کنترل دقیق و موثر برای پایان دادن به هرنوع رخه اخلاص گرانه و بدین منظور برقراری همکاری نزدیک فیما بین و جلوگیری از هرنوع عمل رخه گرانه یا تردد غیر قانونی در مرز مشترک که هدف آن اخلاص و عدم انقیاد و شورش باشد -

با عطف به پروتکل مورخ ۱۵ مارس ۱۹۷۵ تهران و صورتجلسه اجتماع وزیران امور خارجه مورخ ۲۰-آوریل ۱۹۷۵ بغداد و صورتجلسه اجتماع وزیران امور خارجه مورخ ۲۰ مه ۱۹۷۵ الجزیره -

طرفین متعاهدین نسبت به مقررات ذیل توافق نمودند:

ماده ۱ - طرفین متعاهدین به مبادله اطلاعات مربوط به تردد عناصر اخلاص گر که سعی می کنند برای ارتکاب عملیات اخلاص لگرانه و عدم انقیاد یا شورش - بداخل یکی از دو کشور نفوذ کنند - مبادرت خواهند نمود.

۲ - طرفین متعاهدین تدابیر مقتضی مربوط به تردد عناصر موضوع بند ۱ ماده حاضر اتخاذ خواهند نمود.

طرفین بلافاصله هویت این افراد را به یکدیگر اطلاع خواهند داد و بدیهی است که کلیه کوششها را بمنظور جلوگیری از ارتکاب اعمال اخلاص لگرانه توسط این افراد - مبذول خواهند داشت.

عین همین تدابیر نسبت به افرادی که در داخل سرزمین یکی از طرفین متعاهدین بقصد ارتکاب اعمال اخلاص گرانه یا خرابکاری در سرزمین طرف دیگر تجمع نمایند - اتخاذ خواهد شد.

ماده ۲ - همکاری همه جانبه ای که بین مقامات ذیصلاحیت طرفین متعاهدین برقرار گردیده و مربوط به بستن مرزها برای جلوگیری از رخه عناصر اخلاص لگر می باشد در سطح مقامات مرزی طرفین تا بالا ترین سطوح یعنی وزیران دفاع و امور خارجه و داخله طرفین - دنبال خواهد شد.

ماده ۳ - معبرهای نفوذی که ممکن است بوسیله عناصر اخلاص لگر مورد استفاده قرار گیرد به ترتیب زیر تعیین می شود:

۱ - ناحیه مرزی شمال

از نقطه التقای مرزهای ایران و ترکیه و عراق تا خانقین و قصر شیرین (با احتساب قصر شیرین): ۲۱ نقطه.

۲ - ناحیه مرز جنوب

از خانقین و قصر شیرین (بدون احتساب قصر شیرین) تا منتهی الیه مرز ایران و عراق: ۱۷ نقطه.

۳ - معابر نفوذی فوق الذکر در ضمیمه تعیین شده اند.

۴ - هر معبر نفوذی دیگر که متعاقباً کشف شده و بستن و کنترل آن لازم باشد جزء معابر معین شده فوق محسوب خواهد شد.

۵ - کلیه گذرگاههای مرزی به استثنای آنهایی که در حال حاضر تحت کنترل مقامات گمرکی می باشند - برای هرنوع عبور ممنوع خواهند بود.

۶ - باتوجه به گسترش مناسبات همه جانبه بین دو کشور همسایه - طرفین متعاهدین توافق دارند که در آینده گذرگاههای دیگری تحت کنترل ماموران گمرکی - با موافقت مشترک ایجاد گردد.

ماده ۴ - ۱ - طرفین متعاهدین متعهد می شوند وسائل انسانی و مادی لازم را بمنظور تأمین موثر بستن و کنترل مرزها مورد استفاده قرار دهند - بنحویکه از هرنوع رخه عناصر اخلاص لگر از گذرگاههای مذکور در ماده ۳ فوق ممانعت بعمل آید.

۲ - در صورتیکه حسب تجربات مکتسبه در این مورد کارشناسان تشخیص دهند که تدابیر موثری باید اتخاذ گردد - طی اجلاس ماهیانه مقامات مرزی دو کشور و با عنداللزوم از طریق ملاقات بین مقامات مزبور - ترتیب آن داده خواهد شد.

نتایج حاصله و صورتجلسات ملاقاتهای فوق به مقامات عالی هریک از طرفین اعلام خواهد شد. در صورتیکه اختلافی بین مقامات مرزی بروز کند - رؤسای ادارات مربوطه با یکدیگر در بغداد یا در تهران ملاقات خواهند نمود تا نظریات خود را با یکدیگر نزدیک کرده و نتایج اجلاس خود را در یک صورتجلسه درج نمایند.

ماده ۵ - ۱ - افراد اخلاک‌گرا با زداشت شده به مقامات ذیصلاحیت طرفی که با زداشت در سرزمین او صورت گرفته تحویل میگردد و مقررات جاری در مورد آنان به اجراء گذارده خواهد شد.

۲ - طرفین متعاهدین متقابلاً تدابیری را که علیه افراد موضوع بند ۱ فوق اتخاذ نموده اند به اطلاع یکدیگر خواهند رسانید.

۳ - در صورت عبور از مرز بوسیله افراد اخلاک‌گرا فراری - بلافاصله این امر به مقامات کشور دیگر اطلاع داده خواهد شد و این مقامات کلیه تدابیر لازم را برای تسهیل دستگیری افراد مزبور اتخاذ خواهند نمود.

ماده ۶ - در صورت لزوم با توافق طرفین متعاهدین - ممکن است مناطقی را برای جلوگیری از تحقق مقاصد افراد اخلاک‌گرا - ممنوعه اعلام نمود.

ماده ۷ - بمنظور برقراری و گسترش یک همکاری متقابل و مفید به نفع طرفین - یک کمیته مختلط دائمی متشکل از رؤسای ادارات مرزی و نمایندگان وزارت‌های امور خارجه دو کشور ایجاد میگردد. این کمیته دو اجلاس سالانه (دراول هر نیمه سال مسیحی) ترتیب خواهد داد.

مع الوصف حسب درخواست هریک از طرفین ممکن است اجلاس فوق العاده ای بمنظور بررسی و استفاده بهتر از وسائل معنوی و مادی برای بستن و کنترل مرز و نیز برای اعمال و اجرای صحیح مقررات اصلی همکاری پیش بینی شده در پروتکل حاضر - ترتیب داده شود.

ماده ۸ - مقررات پروتکل حاضر مربوط به بستن و کنترل مرز - خللی به

مقررات توافق‌های خاص بین ایران و عراق در باره حق تعلیف احشام یا در باره کمیسرهای مرزی وارد نخواهد ساخت.

ماده ۹ - بمنظور برقراری امنیت در مرز رودخانه ای مشترک در شط العرب و جلوگیری از رخنه عناصر اخلاک‌گرا زاهدو جهت - طرفین متعاهدین تدابیر مقتضی بالاخص از طریق ایجاد پستهای نظارت مجهز به قایقهای گشتی - اتخاذ خواهند نمود.

بغداد بتاريخ ۱۳ ژوئن ۱۹۷۵

عباسعلی خلعتبری

وزیر امور خارجه ایران

سعدون حمادی

وزیر امور خارجه عراق

با حضور جناب عبدالعزیز بوتفلیقه عضو شورای انقلاب و وزیر امور خارجه الجزایر به امضاء رسید.

صورتجلسه

دراجرای نامه های متبادله درتهران میان وزیران خارجه ایران و عراق در تاریخ ۲۲/ژوئن ۱۹۷۶ کمیسیون مختلط کارشناسان مأمور نظارت بر تحویل و تحول اموال غیر منقول و ساختمانها و مستحقات عمومی و خصوصی که تعلق ملی آنها متعاقب علامت گذاری مجدد مرز زمینی ایران و عراق تغییر یافته است و درنامه های متبادله فوق الاشعار مذکور است از تاریخ ۱۴ تا ۳۱ ماه ۱۹۷۸م درتهران تشکیل جلسه داد. اعضاء ایرانی کمیسیون بشرح زیر می باشد:

۱- فریدون فرخ	سفیر شاهنشاه آریامهر	رئیس هیئت
۲- سرلشکر ابراهیم خلوتی	معاون سازمان جغرافیائی کشور	عضو
۳- سرهنگ یداله قاضی وکیلی	نماینده ژاندارمری کشور شاهنشاهی	عضو
۴- سرهنگ خسرو محمودی	نماینده ستاد بزرگ ارتشتاران	عضو
۵- سرهنگ صادق حمیدی	نماینده سازمان جغرافیائی کشور	عضو
۶- ابراهیم انوری تهرانی	کارشناس و مهندس امور مرزی وزارت امور خارجه	عضو
۷- فریدون هشیارخواه	نماینده وزارت کشور	عضو
۸- حسن سهندی	نماینده وزارت کشاورزی و عمران روستائی	عضو

اعضای هیئت عراقی بشرح زیر می باشد:

۱- دکتر ریاض محمود سامی القیسی	سفیر در وزارت امور خارجه عراق	رئیس هیئت
۲- آقای علاء الدین الصقال	مدیر نقشه برداری کل	عضو
۳- سر تیپ ستاد عبدالبر محمد النعمه	نماینده وزارت دفاع	عضو
۴- سرهنگ ستاد ناصر محمد الحمود	نماینده نیروی مرزی	عضو
۵- سرهنگ دوم ستاد علی محمد الشلال	نماینده وزارت دفاع	عضو
۶- سرهنگ دوم ستاد صبحی ناظم توفیق	نماینده وزارت دفاع	عضو
۷- سرهنگ دوم ستاد علی عباس شاهین	مدیر نقشه برداری نظامی	عضو
۸- آقای ضیاء الحصانی	نماینده وزارت دارائی	عضو
۹- آقای غازی محمد البشیر	نماینده اداره ثبت املاک	عضو
۱۰- آقای عبدالله غزای سلمان	نماینده ثبت املاک	عضو
۱۱- آقای وحیدالدین ابراهیم	نماینده اداره نقشه برداری کل	عضو
۱۲- آقای افراهم منصور کورکیس	نماینده اداره نقشه برداری کل	عضو
۱۳- آقای عوض فخری کاظم	دبیر اول - وزارت امور خارجه	عضو

اول: کمیسیون مختلط پس از بررسی موافقت نمود مأموریت محوله بشرح زیر انجام گیرد:

۱- تشکیل یک کمیسیون مختلط با تعداد مساوی عضو از هر طرف.
این سوکمیسیون نسبت به ارائه اراضی و مستحقاتی که تعلق ملی آنها در اثر علامت گذاری مجدد مرز زمینی ایران و عراق تغییر یافته است بر اساس نامه های متبادله میان وزیران خارجه ایران و عراق مورخ ۲۲ ژوئن ۱۹۷۶ و بند (۳) صورت جلسه مشترک که در همان تاریخ درتهران توسط آنان امضاء شده است در محل اقدام خواهند نمود. کلانتران مرزی هریک از طرفین در حوزه استحقاقی خود در سوکمیسیون عضویت خواهند داشت.

۲- سوکمیسیون مأموریت خود را که در بند یک بالا مذکور است از شمال به جنوب بر اساس منطقه بندی کلانتران مرز مورخ ۲۶ دسامبر ۱۹۷۵ انجام خواهد داد.
۳- سوکمیسیون وظایف خود را در مدت مناسب که بعداً مورد توافق طرفین قرار خواهد گرفت انجام خواهد داد.

۴- طرفین می توانند هر کس را که مایل باشند بعنوان مشاور در کار سوکمیسیون شرکت دهند.

۵- هریک از طرفین در خاک خود از سوکمیسیون پذیرائی خواهد کرد.

۶- سوکمیسیون نتیجه کار خود را طی صورت جلسه ای که بامضای رؤسای سوکمیسیون و کلانتران مرز مربوطه طرفین خواهد رسید گزارش می کند سپس همه گزارش ها به کمیسیون مختلط به منظور تصویب تسلیم خواهد شد. متن صورتجلسه فوق الذکر متعاقباً توسط کمیسیون مختلط تهیه خواهد شد.

۷- کمیسیون مختلط کارشناسان مجدداً در فاصله زمانی مناسب پس از پایان کار سوکمیسیون در بغداد تشکیل جلسه خواهد داد و صورت جلسات سوکمیسیون را بررسی و مورد تصویب قرار خواهد داد.

کار تحویل و تحول از تاریخی که صورت جلسه نهائی کار سوکمیسیون بامضای رؤسای هیئتهای ایرانی و عراقی کمیسیون برسد در فاصله ایکه حداکثر از بیست روز تجاوز نخواهد کرد آغاز خواهد شد با رعایت این نکته که هریک از طرفین به اتباع

طرف دیگر که ساکن سرزمینی است که تعلق ملی آن متعاقب علامت گذاری مجدد مرز زمینی تغییر یافته است از تاریخ تصویب مهلتی برابر حداقل دوماه و حداکثر شش ماه بمنظور نقل مکان به سرزمین دولت متبوع خود اعطاء خواهد نمود.

دوم: مع الوصف کمیسیون مختلط نتوانست بعلت اختلاف نظرهای زیر در موارد فوق اقدام نماید. طرف عراقی اعلام نمود که سو کمیسیون باید در کار خود بر اساس احراز تغییر تعلق ملی اموال غیر منقول بر اساس خط صحیح مرز و محل صحیح میله های قدیمی و جدید عمل کند که باید بر نقشه های نهائی مقیاس ۱:۲۵۰۰۰ ترسیم شود زیرا احکام مزبور در بندج مواد یک و دو پروتوکل علامت گذاری مجدد مرز زمینی ایران و عراق مورخ ۱۳ ژوئن ۱۹۷۵ اجازه تغییر محل برخی علائم غیر صحیح را که تعدادشان ۲۱ علامت است با بررسی مشترک در محل بر اساس پروتکل قسطنطنیه سال ۱۹۱۳ و صورت جلسات کمیسیون تعیین مرز ترکیه و ایران در سال ۱۹۱۴ را تجویز می نماید.

طرف ایران معتقد است که مأموریت این کمیسیون مختلط محدود به تحویل و تحول اراضی و مستحدثاتی است که تعلق ملی آنها بر اثر علامت گذاری مجدد مرز زمینی تغییر یافته است و بموجب قسمت الف ماده ۱ پروتکل علامت گذاری مجدد مرز زمینی که تصریح می نماید علامت گذاری مرز انجام یافته است و — همچنین به موجب ماده ۵ عهدنامه مرز دولتی و حسن همجواری ایران و عراق مورخ ۱۳ ژوئن ۱۹۷۵ که اصل لایتغیر بودن مرزها را تأکید میکند مسئله تعیین محل علائم مرزی امری خاتمه یافته است و طرف ایرانی تأکید می کند که در اجرای نامه های متبادله میان وزیران خارجه ایران و عراق مورخ ۲۲ ژوئن ۱۹۷۶ کاملاً آمادگی دارد کار تحویل و تحول را فوراً شروع کند.

این صورتجلسه در دو نسخه بزبانهای فارسی و عربی تنظیم گردید که هر دو متن متساو یا معتبر می باشند.

تهران ۳۱ مه ۱۹۷۸

رئیس هیئت نمایندگان ایران	رئیس هیئت نمایندگی عراق
فریدون فرخ	ریاض محمود سامی القیسی